

Joan F. Mira
El professor d'història
Proa, Barcelona, 2008

Alfred Mondria Diuen que George Orwell no podia evitar, en traure's un mocador de la butxaca, aventurar-se en disquisicions sobre la situació de fàbriques i d'obres —plusvàlues i injustícies socials— que havien fet possible la producció d'aquest tros de tela. En el segle de les grans ideologies, utopies i promeses paradisiàques han derivat en l'única certesa que l'infern és més real i proper del que ens pensàvem —la confirmació que tot s'ho engoleix «la barbàrie doctrinal i metòdica», tal i com constata, perplex i abatut, el protagonista d'*El professor d'història*. Puntejat de cites i d'esperit goethià, Joan F. Mira ha elaborat una novel·la hereva de les preguntes i debats que desgranaven per les muntanyes suïsses Naphta i Settembrini. Després de tota una vida dedicada a l'estudi de períodes i fets decisius de la contemporaneïtat, el professor Manuel Salom estaria disposat a un pacte diabòlic —com el músic del *Doctor Faustus* de Thomas Mann— per tal d'arribar a una conclusió definitiva, un llibre que donara sentit als seus esforços i desafiaments acadèmics. Una lluita que, com en el *Herzog* de Saul Bellow, no garanteix cap revelació extraordinària i que, més aviat, pot convertir a qui ho pretén en un ser aclaparat i indefens per les respostes.

Hi ha un rerefons del Salom «erudit i estúpid» de Salvador Espriu en el personatge confeccionat per Joan F. Mira: «la cultura feia perdre l'ànima, asseca el cervell», s'assegura entre múltiples ironies i altres tresors en *Ariadna al laberint grotesc*. A punt de la jubilació, Manuel Salom cau a terra i es colpeja la cella en observar com dues estudiants es besen, desinhibides i juganeres, en la porta de la facultat. A partir d'aquest accident, el protagonista opta per canviar radicalment de vida, no impartir més classes i buidar el seu despatx. Fins i tot se'n desfà de les obres que havia escrit al llarg d'una aclamada carrera i que, amb vanitat ostentosa, havia col·locat en una vitrina per a admiració de col·legues. Després de rebre una oferta pel local i el pis que posseïx la família des de l'època dels avis al carrer de Pelayo, Manuel Salom de-

Joan F. Mira explora, a través d'un professor d'història jubilat, alguns dels debats i les grans preguntes de l'edat contemporània que solquen una ment devorada per la raó i desenganyada. Una novel·la que és també una relació d'amor i desamor amb València.

Herzog, empresonat en l'Hemisfèric

cideix mudar-se a una finca nova perquè la seua dona Irene, en fase avançada d'una malaltia degenerativa, puga ser atesa amb més comoditat i millorar una mobilitat ja restringida. La casa triada se situa en un dels edificis que flanquegen la Ciutat de les Arts i les Ciències, autèntic símbol funest i decadent d'aquesta narració.

Si en *El desig dels dies* la València de Joan F. Mira era una invitació al descobriment i la transgressió —els amagatalls i secrets explorats amb delectació en uns carrers iniciàtics—, la ciutat que emmarca les seqüències i les nombroses reflexions d'*El professor d'història* és un lloc que suscita incomoditat en el protagonista, estranyesa i una indissimulada hostilitat. Lluny del barri vell que recorria delerós Jesús Oliver en *Els treballs perduts*, o dels contrastos i alteracions que l'Eixample oferia a la reconciliació impossible entre germans de *Purgatori*, la successió de «dinosauris» i «crustacis», «esferes i semiesferes de metall i vidre» dissenyades per Calatrava les equipara Manuel Salom a la mediocritat i buidor de la València moderna, a l'acció d'uns polítics que tot ho converteixen en espectacle banal. En la successió d'especulacions, lectures, teories i descripcions que envaeixen la ment sense repòs d'aquest personatge, els viatges entre el passat i el present de la ciutat mostren la desaparició de la seua geografia urbana més íntima, quasi irreconeixible.

Cada capítol d'*El professor d'història*, entre un deversall de pensaments i elucubracions, està planificat fins a l'últim pàl·lip i detall: un discurs vertiginós que no s'atura a través d'un monòleg que, com una cinta transportadora, ens du pels escenaris de la memòria del protagonista. El so de la pilota —una fuetada seca contra la paret— que sent des del bar del trinquet, una visita breu al barri de Velluters de la seua infantesa, el mercat del Convent de Jerusalem, o els records de Pasqua quan era menut a Montolivet configuren els espais on es refugia un Manuel Salom que veu totes aquestes imatges en una fase declinant, irrecuperable. Com a contrast, una perruqueria futurista, una infinitat de bars de quincalleria xinesa, o la falsa prolongació de l'Albereda on s'ha traslladat ara, representen un món inhòspit, el revers de la familiaritat del seu mapa privat. La capacitat de descripció i al·lusiva de Joan F. Mira té un dels millors moments en la incursió en la llibreria París-València, dipòsit caòtic i exuberant —una espècie de ventre de la

balena— on Manuel Salom decideix abandonar la biblioteca que ha anat acumulant amb els anys, un gest per tal d'accelerar l'oblit i la devastació que intueix per al futur.

Tots els escriptors que fan de la seua vida matèria de novel·la s'inquieten quan se'ls explica l'obra a partir de les seues biografies. Philip Roth, Nabokov o Amos Oz trauen les ungles o, com els polps, ens llancen tinta quan se'ls suggereix una relació tan evident. Joan F. Mira és i no és Manuel Salom: les petjades vitals i opinions del novel·lista són a penes emmascarades. Una altra cosa, però, és com fusionar tot aquest magma en una narració. L'autor renuncia a difuminar els rastres i, per tant, declaracions, articles apareguts en premsa i actuacions públiques són integrats en les recurrents cavil·lacions de Manuel Salom. De vegades, una columna del Joan F. Mira periodista —com la trobada a Polònia amb una comtessa llunàtica— és incorporada amb un encaix de peces massa evident.

Si de cas, el problema consisteix a modular la distància i la proximitat al protagonista, fer del garbuix discursiu i assagístic de Manuel Salom un desdoblament paròdic. Ací, tan sols momentàniament es juga a l'histrionisme i al deliri i, en canvi, guanya pes el testimoni i la proclama. En una novel·la d'idees

amb avaluacions constants —per moments brillants, en altres mastegues i se't fa bola—, Joan F. Mira no pot contindre els seus grans coneixements erudits, els mostra sense fre per boca de Manuel Salom: repàs de la Xina imperial, el que pesa la gran campana del Micalet o el punt bo d'un *steak tartare*, tot és especificat enciclopèdicament des de la tarima. El personatge de Joan F. Mira s'escarota perquè els pares porten els xiquets al parc de Gulliver sense haver llegit Swift, o ens llança calbots perquè —imperdonable— no sabem alemany.

El Herzog de Bellow era incapaç de donar eixida al seu balbuceig mental en un llibre que aportara alguna cosa definitiva sobre el moviment romàntic. Manuel Salom ha dedicat estudis a la Il·lustració, el Congrés de Viena i la restauració dels absolutismes fins l'eclosió canibal dels totalitarismes del segle XX. Després d'haver visitat Auschwitz i d'haver vist el poder anorreador dels oceans en el tsunami asiàtic, sap que contra la natura «només podem fugir, si hi som a temps: contra l'horror provocat pels humans ningú sap què fer-ne». L'obsessió fàustica i la passió pel saber —glòria i pecats originals— han dut el protagonista d'*El professor d'història* a una renúncia combativa, i en aquesta pugna contra ell mateix el llenguatge narratiu s'accelera; meandres, contorsions i giragonses on qualsevol llampec del pensament actua com un talp que grata —impetuós— nous camins i túnels de connexió.

Com si s'haguera suspès el gir sobre la terra, en un capvespre matisat de retalls i esguits en el cel, Manuel Salom esguarda des de dalt del Micalet les cúpules blaves d'una ciutat que en aquesta hora humanitza els relleus, al mateix temps que sent la burxada pel record del suïcidi del fill. Un acte que no sabé preveure i que col·lapasa un cervell propici a «imatges que floten a la vora del somni o de la dissolució de la raó». Amb to apocalíptic —esmicolada la confiança en el progrés—, Joan F. Mira conclou *El professor d'història* amb una confluència de poesia, càlculs cosmològics i glosses de teòleg: combinacions de molècules i àtoms, escuma quàntica com el veritable omega de l'univers i on es dirigeix —més tard o més prompte— el curs de la història. «Cada generació es creu cridada a refer el món, però hi ha una missió més gran, evitar que el món es desfaça»: les paraules d'Albert Camus són un contrapunt a aquesta última visió de pols estel·lar, quan es parilitzarà el mecanisme de la gran rutina.

III Puntejat de cites i d'esperit goethià, J. F. Mira ha elaborat una novel·la hereva de les preguntes i debats que desgranaven per les muntanyes suïsses Naphta i Settembrini

III L'autor renuncia a difuminar els rastres: declaracions, articles apareguts en premsa i actuacions públiques són integrats en les recurrents cavil·lacions del protagonista

EFE / ANDREU DALMAU

ESCRITOR. Joan Francesc Mira (València, 1939).